

Postřehy z Mali

(výběr z dopisů Hany Geroldové)

Obřezaní kluci, kteří po týdnu stráveném nehybně na posteli kvůli možné infekci, vyšli konečně ven v tradičních hábitech mají v ruce takové řehťačky – kolečka na klacku, kterými na sebe upozorňují, zpívají a vybírají od kolemjdoucích peníze. Taky jsme se u nich včera zastavili při cestě ze Segou, kde jsme navštívili členy projektu MLI/004 a taky pana guvernéra. Diallo mi pak vyprávěl o své obřízce. Že tehdy se ještě chodilo „dans la brousse“ (do divočiny), tam se spalo venku a rány se hojily o hodně hůř než teď, kdy se o kluky starají ve vesnici. Že on šel samozřejmě na řadu jako první a že se bál, ale nemohl plakat, protože by to pak měl celý život na talíři a žádná by ho nechtěla... Zpíval mi ty jejich písničky a já pak jemu ty naše. Vínečko bílé a tak... Kulturní výměna totale.

...

Peníze, peníze, peníze. Jsou tady mnohem víc vidět a mnohem víc se o nich mluví. Je to tím, že Mali je jednou z nejchudších zemí světa, nebo prostě tím, že je zemí africkou? **Qui sait?** Dávají se malým dětem, aby přestaly plakat. Zpěvačkám, griotkám, co na pódiu donekonečna vychvalují ženy, muže, rodiny, prezidenta a nakonec i celé Mali, se strkají tlusté balíky bankovek jako odměna. Bardky je ledabyle rozhazují kolem sebe a šlapou po nich. Moc mě bavila představa, že by na jejich místě stála naše zlatá Helenka. Na většinu místních by se taky dalo použít naše přísloví o vrtání kolena...

...

Taky jsem zjistila, že největší potupou pro místní muže je, když ho žena před ostatními uhodí. Ne nějak moc, stačí malé, vážně myšlené, plácnutí. To se pak nějaký čas s tou ženou nikdo nebaví. A s tím mužem už vůbec ne. Muž musí být **na veřejnosti** vždycky ten, kdo má pravdu, kdo je výš. Žena nemá právo mu oponovat, natož ho „bít“. Doma ať si pak dělají co chtějí, to je jejich věc. Ještěže jsem Toubabka, těm se ledacos odpouští.

...

Včera jsem se byla v Segou podívat na svatbu. Posílám momentku ze společné modlitby. Byla to svatba na radnici, při té už je většina zvyků evropských, včetně oblečení a hloupé diskotékové hudby. Jednou z mála afrických tradic je předobědové tancování pod přístřeškem na ulici. Poprvé jsem tančila. Je to tak! **V Mali se netančí!!!** Nebo alespoň v té části, kde jsem dosud byla. Je to strašně smutné a jsem z toho zklamaná, ale bohužel. Tančí se právě jen na svatbách, křtinách, otevírání telekomunikačních antén a podobně. Dokonce ani na vesnici se večer neozývají bubny, jako tomu bylo v Senegal. Je ticho!

...

Dneska hrajeme s USA fotbal, všichni se mě ptají, jestli se budu koukat. No nebudu, to jsem ještě v práci. Každopádně jsem tento víkend strávila v Segou před televizí. Hrála přece **AFRIKA!!!** Ale i když Afrika nehraje, sedí všichni chlapi před obrazovkou a fandí třeba Trinidadcům (Trinidad'anům, ou bien?). Celý svět zkrátka sleduje totéž a taky tytéž reklamy - ta animovaná na Coca Colu je povedená, že?- u nás hezky doma z gauče nebo v hospůdce u piva, tady sedí celá ulice kolem jedné televize, která bývá nejčastěji u nějakého butiku (obchodu smíšeným zbožím) vystrčená na chodník a...fandí. Fandí se všude stejně. Včera jsem se bavila tím, že jsem postávala v butiku za televizí a pozorovala výrazy obličejů. Všichni na celém světě jsou při fotbale takoví chytrí a takoví sportovci!!! („jak to hraješ, fa foro!, já bych to zahrál lepčí!“). V Baraouéli se TV napájejí z autobaterií. Jediná barevná, co tu je a je napojená na generátor bývá při fotbale obležená tak, že ze zadních řad není ani vidět balón. K fotbalu ještě tolik, že kromě triček s Usámou BL nebo Saddámem se tady nejvíc nosí právě fotbalové dresy. Už jsem viděla Baroše, Nedvěda i Rosického!

...

Nepsala jsem opravdu hodně dlouho, dokonce ani o tom, co jsem objevila v Tamani. Kdypak to vlastně bylo? Aaa to bylo 16. května. Byli jsme s Diallo (šéf projektu pro zapomnětlivé) pozváni do Tamani, to je vesnice kousek od Baraouéli. Bylo tam další oficiální „lancement du projet“ aneb spouštění projektu, tedy ne toho našeho, ale „Projet d'appui aux communautés rurales“. Přijelo zase pár Tubabů (konečně vysvětlivka: Tubab je prostě a jednoduše běloch, Tubabka pak běloška), byly transparenty, nastoupená vesnice...no ale hlavně! Hlavně tzv. „defilé“. Defilovali nejenom tanečníci v maskách, součástí defilé bylo taky to, co jsem v Mali chtěla najít: marionety. Nejsou to jen tak ledajaké marionety, jsou přizpůsobeny tomu, jak se v Africe lidé rádi dívají na představení, tj. ze všech stran. Na marionety i masky musí každý dobře vidět, proto se sedí v kruhu, proto masky obcházejí nebo obtancovávají celý prostor a proto jsou vodiči marionet zavření, chudáci, v látkové krychli. Je dost vysoká, asi dva metry, takže se uvnitř dá pohodlně stát. Nahoře je látka prostříhaná, no a právě těmi dírami se prostrkují marionety. Nejsou jako náš kašpárek, co se nasadí na ruku, jsou na tyčích, kterými se pohybuje nahoru a dolů a otáčí ze strany na stranu. Jsou udělané tak, že pohyb vypadá opravdu věrně. Krychle může stát, ale může taky chodit - krajní vodiči ji poponášejí. Vepředu ve směru chůze je ta největší marioneta nebo spíš maska, hlava zvířete v životní velikosti. Za ní jsou pak porůznu rozmístěné postavičky: hudebníci, kováři, kuchařky, zemědělci, Tubabové. Těch vodičů je v každé krychli kolem deseti. Představení moc nedává smysl (tedy zatím, nějaký určitě mít bude, stejně jako Simb), je to opravdu spíš defilé masek, krásně barevné a živé. Jedna z defilujících masek byla překrásná a hlavně přesná maska hrocha: stříhal ušima a koulel očima, celý černý, některé části byly myslím z igelitu nebo měkkého plastu, no a pod tím vším se více než dvě hodiny v poledním slunci pohyboval tanečník...já teda nevím, jak to dělají.

...

Zvířata jsou sice oslavována v umění, vyprávěních, pohádkách, ale realita je taková, že se s nimi v Africe zachází strašlivě krutě. Psi, kozy, slepice, všechno se to týrá, žádné naříkání nepomůže. Možná jsem pitomá přecitlivělá Tubabka, ale fakt už jsem musela zařvat na člověka, co mlátil svého psa klackem hlava nehlava. Ten chlap se ještě smál. Příště ho seřeže znova, to já vím, nic nezmůžu. Hmm. Nejvíc je mi ale líto oslů, jsou sice nejhluchnější zvířata na světě, jak jsem jednou psala, ale způsob, jakým se s nimi tady zachází je prostě děsný. Ani to raději nebudu psát. A to se malijský bluesman Ali Farka Touré jmenuje (od 7.března už bohužel jmenoval) Farka, bambarsky osel!

...

V Africe se bohužel/bohudík myslí jinak, tak nějak na druhou, někdy i na třetí. Do všeho jsou zapleteny rodinné vztahy a hlavně vztahy peněžní. Nic se tu nedělá jen tak, za vším je zisk, prospěch a taky...korupce. Všechno je svázané do obrovského uzlu, který se my bohatí snažíme rozmotat, narovnat a pochopit, aby se pak za lano dalo lépe táhnout a zaostalá země se třeba někam pohnula. Jenže ten uzel je zašmodrchaný už dlouho a místním se to měnit nechce. Proč taky?

S tím vlastně souvisí i to, že jsou tu tradice, animismus a pověřivost stále tak živé. Pro ilustraci pár příkladů, které se mi během poslední doby nastřádaly:

- ❖ Dozvěděla jsem se, že v Mali existují „skákáci hadi“. Jsou prý schopni skočit až 7 km. Letí vzduchem a tam kde dopadnou, zůstanou ležet. Když je to v nějaké vesnici, nosí jim prý vesničani dárky v podobě zvířecích obětí, hadi je pak jedí a hlasitě při tom mlaskají.
- ❖ S mytologií souvisí význam přikládáný číslům 3 a 4. Zjistila jsem, že i tady je ženské číslo 4 a mužské 3. Říká se například, že ženy mají čtyři šance, muži jen tři. (Mimochodem sedmička je pro slavné malijské Dogony „svatebním číslem“).

- ❖ Místní muslimský zvyk: když někdo lže a druhý si je jist, že to, co bylo řečeno je lež, položí lháři pěst na hlavu a podívá se mu do očí. Znamená to: teď je to mezi Tebou a Bohem.
- ❖ Při nastěhování do nového domu, by se měl na jeho prahu zabít kohout - nejlépe celý bílý. Krev se nechá vsáknout do země a maso se musí darovat nebo sníst s někým cizím.
- ❖ Když člověk zívá, poklepe si ukazováčkem pravé ruky nejdříve na ústa, pak na nos a nakonec na čelo. Prý aby mu do těla nevlezl zlý duch (v Senegal je jeden tanec, při kterém se používá přesně taková gestikulace pravé ruky). Ostatně, proč my si při zívání zakrýváme pusou, je to fakt jenom ze slušnosti?

...

Podle muslimského kalendáře je právě měsíc ramadán, muslimský postní měsíc, jestli se to tak dá říct. Přes den se nesmí jíst ani pít, dokonce by se neměly ani polykat sliny. A to od cca 5.30ti do cca 19ti hodin. Ve skutečnosti to vypadá tak, že se na noc všichni nabouchají až k prasknutí tím nejlepším, co mají a ráno zase brzy vstávají, aby se hoodně vydatně nasnídali. Jí se spousty cukru, medu, ovoce, pije hodně ledové vody - což je dobře, protože je momentálně led k dostání i v Konobougou (20 km) a ne až ve Fana (60 km). Když se pak jde k někomu na návštěvu, nosí se s sebou 5 kg cukru. V rodinách je zase zvykem, že nejstarší mužský člen nakoupí cukr pro rodiny všech příbuzných (je to celkem až 200 kg!).

...

Nedávno byl u sousedů pohřeb. Při té příležitosti jsem se dozvěděla, že děti mají během pohřbu speciální úkol: když se totiž tělo zabalené do bílé látky a rohože přiváží z márnice do rodiny zesnulého, děti ho „zajmou“ a chtějí po dospělých výkupné. Dospělí vyjednávají s nejstarším z nich a smluví s ním konečnou výši výkupného (bývá to kolem 100 000,- FCFA, našich 5000,- CZK), děti si smějí nechat jen asi pět procent z celé sumy. Ta se potom použije na hostinu, co se koná tři dny po pohřbu. Dělá se to prý nejen kvůli penězům, ale taky proto, aby se trochu odlehčila atmosféra, která bývá kvůli plačkám dosti hutná. Na pohřbu jsem přímo nebyla, ale plačky - což jsou vlastně všechny ženy z příbuzenstva - prostě nejde neslyšet. Kvílení je neuvěřitelně hlasité, trvá celý den, ty ženské do toho opravdu dávají všechn svůj žal, no je to strašné, běhal mi mráz po zádech a v uších mi jejich hlasy zněly ještě dlouho do noci.

...

O víkendu občas jezdíme do Bamaka, občas do Ségou - do bazénu nebo jen tak posedět k řece (v té se koupat nedá). Ségou je krásné „město balanзанů“ asi hodinu a půl cesty od Barouéli. Balanзан je strom - česky nevím jak se jmenuje, nějaký druh akácie, myslím. Podivuhodný druh. Když je všechno zelené, jako právě teď ke konci období dešťů, balanзан je suchý, bez jediného lístečku. Když je naopak celá země vyprahlá a rozpukaná z vedra, balanзан vesele kvete. Kolem silnice do Ségou roste vysoká zelená tráva, keře, kukuřice, proso, stromy, občas nějaký ten baobab, tím vším se proplétají popínavé rostliny, tak jako všude, ale čím blíže je člověk Ségou, tím častěji z té zeleně najednou trčí suchý strom. Před samotným městem je jich úplná šedá záplava. Je to opravdu zvláštní strom, věří se, že v jeho korunách bydlí hodné duše předků, je s ním spojena celá řada obřadů a tabu a z jeho kůry se louhují léky proti kašli, africká antibiotika.

...

Momentálně v Mali vrcholí prezidentská volební kampaň. Z pohledu Evropana je to celé směšné, ale kdo ví, možná tak na cizince působí i ty naše domácí kampaně, že? Celkem je osm kandidátů, z toho, pozor, jedna žena. Stávající prezident ATT má velkou šanci na znovuzvolení a to také proto, že jediný televizní kanál celý rok nevysílá vlastně nic jiného, než chvalozpěvy na prezidenta. Ten zase nedělá nic jiného, než že jezdí a otevírá, inauguruje, zahajuje, sází základní kameny, stříhá stuhy, zdraví občany a salutuje pionýrům. O existenci

opozice lidé na venkově téměř nevědí, i rozhlas totiž poslouchají většinou státní. V tomto směru byl moc zajímavý rozhovor se dvěma ženami v Mopti, kde jsem byla teď o víkendu. Mopti je velké město na Nigeru známé pro svou mešitu a taky je to rodné město prezidenta ATT, což v tomto příběhu hraje důležitou roli. Sedíme takhle na návštěvě v rodině kamaráda. Jeho teta je předsedkyní volební komise, zná z paměti počet voličů v kraji a neustále na sobě nosí šaty s portrétem prezidenta. Řekla nám, že se jí moc líbila řeč IBK (to je kandidát opozice, který dělal zrovna ten večer v Mopti svou kampaň), ale že stejně bude volit ATT prostě proto, že pochází z Mopti a to přece znamená, že pro to město určitě udělá víc než pro jiná města a to, že za svůj mandát pro Mopti dosud nic neudělal neznamená, že to neudělá během mandátu druhého a že člověk nikdy neví a že ho teda bude volit. Načež přišla její kamarádka, taktéž oblečená v oblečku s hlavou prezidenta, sedla si a poslouchala o čem je řeč. Nakonec se zeptala „A proč sem ten IBK vlastně přijel?“...zkrátka teprve ten večer pochopila v čem spočívají volby a také to, že člověk, kterého -vzhledem ke svým proporcím- tak mohutně propaguje na šatech není jediný kandidát. Vzhledem k tomu, že ta paní bude volit v Mopti, myslím si, že vlastně ani nemělo význam jí to celé vysvětlovat. Druhý den ostatně přijeli až z Bamaku stovky přeplněných aut a autobusů podpořit pana prezidenta, ten přiletěl letadlem a prý hovořil více než tři hodiny před zaplněným stadionem... S volební kampaní souvisí také fakt, že školáci mají pro celý školní rok dostatek školních pomůcek-dárků od pana prezidenta. Píšu to proto, že jsem chtěla z peněz za prodané bogolany nakoupit sešity a propisky pro základní školu v Barouéli. Nebudu však nosit dříví do lesa, domluvila jsem se s panem učitelem na financování opravy školních lavic.

...

Taky jsem byla v ZOO. No ano, v Mali jsem se šla podívat na africká zvířata do ZOO. Ale nebyla to pěkná podívaná. Jak už jsem jednou psala, místní mají ke zvířatům vztah naprosto příšerný. Podle toho to vypadalo i v zahradě. Lev byl zavřený v kleci s betonovou podlahou o velikosti 2x2 metry. Leopard v ještě menší tmavé díře, takže nebyl skoro k rozeznání. Taky tam kupodivu ukazují i spoustu oslů, alespoň zpočátku to tak vypadalo. Když jsme pak šli kolem místa plného kůží a kostí, došlo nám, že je neukazují, ale že jimi krmí šelmy. Celkově to byla smutná návštěva a nejsmutnější na ní byl pohled na mrtvého lamantina (to je savec, co žije v řece Niger a vypadá jako škaredý tuleň). Lamantin je posvátné zvíře, tradují se o něm pohádky a legendy, je pro místní lidi nedotknutelný a měl by být uctíván. Tady ležel v rozbitém akváriu o málo větším než on sám, celý seschlý a napůl sežraný. Byl to smutný pohled.

...

V práci jsme jednou měli debatu o mnohoženství. Kolega nám začal vyprávět, jak se doma trápí. Že má sice už dvě ženy, ale že si chce vzít další dvě, prý proto, že ty jeho jsou neustále unavené a že on je z toho nešťastný. Ptala jsem se z čeho jsou unavené a nedostala žádnou kloudnou odpověď. Všichni kolem se tak nějak potutelně usmívali, radili mu, kde najít dobré ženy, které mu zase „přinesou radost“. Druhý kolega mu pak radil, ať jde v Bamaku za taburetkami (prostitutky v Mali na zákaznicky nečekají ve stoje, ale sedí na ulici na malém taburetu). Prostě se nakonec z debaty o polygamii vyklubal rozhovor o sexuálním apetitu malijských mužů a já se naučila další význam přídavného jména „unavený“.

...

Jedním z mých oblíbených jídel je „too“, husté lepkavé těsto z prosa, které se jí s rybí omáčkou se zeleninou. Moc dobré. Těsta se vždycky dělá strašně moc. Včera jsem zjistila, že zbytky si berou děti a používají je jako lepidlo na papírové bubínky ☺.

...

Byla jsem zase jednou na svatbě v Bamaku. Tentokrát se vdávala dcera ministra, bylo to velkolepé, ale: „jídlo bylo špatné, hudba taky, málo pití, škaredé servírky“, no svatebčani

nenechali na hostiteli nit suchou, to víte ministr. Ten se ostatně vůbec nedostavil, rodiče tady na svatby nechodí, čekají dopoledne doma na ženicha s nevěstou. Ti si k nim jedou hned po obřadu pro požehnání a pak už slaví sami. U radnice na nevěstu čekají jen vyfešákové „kmotry“. Kmotra je vždycky někdo z rodiny, komu je už při narození svěřena péče o dceru, je to někdo, kdo k ní má mnohem blíže než vlastní matka. Často je kmotrám dítě svěřeno na výchovu úplně, to znamená, že žije s nimi a domů chodí jen na návštěvu. Kmotry se při svatbě své svěřenkyně poznají tak, že mají na hlavě čelenku se jménem. Ta bývá protkaná zlatými nebo stříbrnými nitkami nebo je jen prostá, barevná (zlatá stojí 500 Kč, barevná asi 150). Na svatbu se taky nosí tradiční žluté nebo žluto-červené šperky a damaškové šaty.

...

V Bamaku jsem taky potkala afrického šneka. Ulitu měl do špičky a byl velký jako dlaň. Řekla jsem mu naši říkanku a představte si, vystrčil růžky! Pak že není čeština mezinárodní jazyk! Nebo čím to je? Američtí vědci by měli udělat v této oblasti výzkum! Možná je to tím, že říkanka rezonuje v té jejich ulitě určitou přesnou frekvencí a ta je nutí vystrčit růžky!? Dozvěděla jsem se taky proč se musí stromy sázet v kleče. Je to proto, že když se strom zasadí ve stoje a přeroste toho, kdo ho sázel, je jisté, že ten dobrý člověk do měsíce zemře.

...

Jinak v Mali byla nedávno ohrožena svoboda slova. Pár novinářů se ocitlo ve vězení proto, že otiskli zcela nevinný článek s titulem „prezidentova milenka“. Šlo o to, že jistý pan profesor, kterého nakonec taky uvěznil, vybral jako téma slohové práce pro své studenty fiktivní příběh prezidenta a jeho milenky. Nebylo řečeno, že se jedná o malijského prezidenta. Studenti měli zkrátka na téma „sex v politice“ napsat slohovku. No a bylo vymalováno jak pro onoho vynalézavého profesora, tak pro novináře, co o tom napsal a nakonec i pro ty, kteří to přetiskli ve svých novinách. Francouzské rádio RFI o kauze vysílalo několik reportáží, mluvilo se o demokracii, svobodě slova a tisku atd. Nakonec byli po třech týdnech všichni propuštěni s omluvou!

...